УДК 37.048:331.548]:159.98](091)

Васько Валентин

ORCID 0009-0008-1067-4734

Аспірант кафедри педагогіки та методики викладання історії і суспільних дисциплін, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (Чернігів, Україна) E-mail: valentinvasko@gmail.com

РОЗВИТОК ПСИХОТЕХНІКИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЛУЗІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Мета статті *– проаналізувати досвід розвитку психотехніки в європейських країнах у першій третині ХХ ст. з метою його актуалізації для сучасної української освіти.*

Методологія дослідження. *Стаття написана на основі аналізу праць зарубіжних учених, присвячених проблемам розвитку психотехніки, а саме: організація та зміст професійної орієнтації, професійного відбору та професійного навчання. У статті також аналізуються праці сучасних науковців, дотичні до розвитку психотехніки у зарубіжних країнах. У процесі дослідження були використані такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Нами були використані й методи історико-педагогічного дослідження: історико-компаративістський, хронологічний, історико-структурний, конструктивно-генетичний.*

Наукова новизна. *У дослідженні вперше проаналізовано й узагальнено історико-педагогічний досвід розвитку психотехніки як психолого-педагогічної галузі у зарубіжних країнах у першій третині ХХ ст.*

Висновки. *Отже, у першій третині ХХ ст. у європейських країнах розвивалася психотехніка – галузь, яка поєднувала ідеї психології та педагогіки про організацію та зміст професійного навчання, професійних консультацій, професійної орієнтації, професійного відбору з метою ефективного розвитку суспільного виробництва та найбільшої реалізації особистості у процесі трудової діяльності.*

Подальші дослідження можуть бути пов'язані з поглибленням вивчення зарубіжної психотехніки та з розвитком психотехніки в Україні.

Ключові слова: *психотехніка, педагогіка, психологія, професійна орієнтація, професійний відбір.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та/або практичними завданнями. Відродження, подальший розвиток України та її входження в спільноту європейських країн багато в чому залежить від професійної діяльності різних людей. У цьому контексті особливої актуальності набувають питання професійної орієнтації, професійного відбору та професійного навчання, які свого часу становили предмет такої наукової галузі, як психотехніка. Тому вивчення досвіду психотехніки є важливим завданням історії педагогіки.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Ґрунтовні дослідження психотехніки здійснені відомою українською ученою О. Сухомлинською у статтях «Психотехніка – втрачений напрям радянської педагогічної науки і практики» і «Психотехніка і НОП крізь призму диференціації педагогічного процесу в школі у 1920–1930-х роках (Методологія і технології)». Дотичними до теми нашої статті є й праці Л. Березівської, Н. Дічек, О. Петренко, Т. Янченко та інших українських науковців.

Мета статті – проаналізувати досвід розвитку психотехніки в європейських країнах у першій третині ХХ ст. з метою його актуалізації для сучасної української освіти.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження із зазначенням методів дослідження. Стаття написана на основі аналізу праць зарубіжних учених, присвячених проблемам розвитку психотехніки, а саме: організація та зміст професійної орієнтації, професійного відбору та професійного навчання. У статті також аналізуються праці сучасних науковців, дотичні до розвитку психотехніки у зарубіжних країнах. У процесі дослідження були використані такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Нами були використані й методи історико-педагогічного дослідження: історико-компаративістський, хронологічний, історико-структурний, конструктивно-генетичний.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В українській і зарубіжній педагогіці першої третини ХХ ст. існував такий феномен як психотехніка, яка була поєднанням психологічних і педагогічних ідей, що стосувалися професійної орієнтації, професійного відбору та професійного навчання. Найбільшого поширення ідеї психотехніки набули в США, Німеччині та СРСР.

© Васько В., 2024

DOI: 10.58407/visnik.242802

На нашу думку, становлення психотехніки як науки у США та країнах Західної Європи було зумовлене соціально-економічними, науковими і педагогічними чинниками:

1) соціально-економічні чинники – інтенсивний розвиток економіки у США та країнах Західної Європи, технічне і технологічне переоснащення виробництва, використання у промисловості, сільському господарстві, транспорті нової, передової на той час техніки, що потребувало кваліфікованих фахівців для різних галузей господарства та достатнього рівня освіченості працівників;

2) наукові чинники – науковий розвиток психології, розробка її психодіагностичного (дослідницького) інструментарію, що забезпечувало можливості для здійснення різноманітних досліджень особистості, об'єктивне виявлення особистісних якостей і психічних характеристик індивіда, які потенційно є важливими для оволодіння професією, професійного зростання та успіху;

3) педагогічні чинники – розвиток педагогічної теорії та реформування освіти, однією з підвалин якого стало використання досягнень психології задля того, щоб зробити школу місцем підготовки самостійних, ініціативних і підприємливих людей, які зможуть творчо використовувати у майбутній професійній діяльності знання, отримані у процесі навчання.

Питання про професійний відбір, відповідність особистісних характеристик людини обраній професії порушувалися у педагогіці задовго до появи психотехніки як окремої науково-практичної галузі. Так, давньогрецький філософ Платон (427–347 рр. до н. е.) у праці «Держава», розмірковуючи над справедливим суспільним устроєм, писав: «Можна зробити усього в більшій кількості, краще й легше, якщо виконувати одну якусь роботу, відповідно до своїх природних задатків… Кожний окремий індивід повинен займатися чимось одним із того, що потрібно в державі, й при тому якраз саме тим, до чого він за своїми природними задатками більше за все здатний» [7].

Іспанський лікар Х. Уарте (1533–1592) у трактаті «Дослідження здатності до наук» (1575) намагався встановити, якими саме здібностями необхідно володіти людині, щоб працювати у тій чи іншій сфері діяльності, наприклад, у медицині, юриспруденції, військовій справі чи в управлінні державою тощо. Він висловив думку про доцільність організації професійного відбору на державному рівні: «Слід було б встановити такий закон: нехай юрист не займається лікуванням, а медик – адвокатською справою, тесляр не займається землеробством, а швець – архітектурою; нехай кожний займається тільки тим мистецтвом, до якого має природний хист, і відмовиться від усіх інших… Для того, щоб ніхто не помилявся у виборі професії, яка більш за все підходить природному хисту, Государю слід би виділити уповноважених людей великого розуму і знань, які б відкрили у кожного його хист ще в ніжному віці; вони тоді наставили б його вивчати сферу знань, яка йому підходить і не давали цієї справи його власному вибору» [8, 9–10]. Такі ідеї Х. Уарте про професійний відбір були висловлені в історії педагогіки вперше.

На той час основними здібностями визнавались уява (фантазія), пам'ять та інтелект. Х. Уарте намагався встановити, яку з трьох вище названих здібностей найбільше потребує та чи інша сфера діяльності. Вчений, також, вважав, що існує взаємозалежність між зовнішніми тілесними ознаками та здібностями людини, тому намагався встановити цю взаємозалежність. Так, він стверджував, що такими зовнішніми ознаками, за якими можна виділити індивідуальні відмінності між людьми є товщина волосся, особливість сміху, хода тощо [2, 30–31].

Значення правильного вибору професії особливо зросло в XIX ст. в умовах бурхливого розвитку транспорту та промислового виробництва на засадах машинного виробництва, пов'язаного з розшаруванням трудової діяльності, появою нових професій. Потреби суспільства зумовили необхідність проведення нових досліджень, зокрема, з проблем діагностики можливостей і особливостей людини. Спробу вивчати методи професійного відбору робили французький промисловець М. Перроте (1760 р.) та англієць Ч. Беббідж (1830 р.). У цей час починають розроблятися методичні посібники, перший з яких виданий 1849 р. у Франції «Управління вибором професії», в якому був проведений аналіз різних професій, а також здібностей, необхідних для оволодіння цими професіями [8, 10]. У французькому м. Стразбурзі у 1903 р. була створена, як свідчать джерела, перша відома профорієнтаційна лабораторія [2, 32].

Але першим реальним явищем, пов'язаним із становленням психотехніки як науково-практичної галузі, ми вважаємо діяльність психолога Г. Мюнстенберга (1863–1916), який працював у різних університетах Німеччини та США. У 1914 р. Г. Мюнстенберг написав працю «Основи психотехніки», у якій були обґрунтовані соціально-психологічні засади цієї науки. Практична мета психотехніки визначалася, як професійний відбір за допомогою різноманітних тестових методик і експериментальних досліджень [6].

Г. Мюнстерберг окреслив коло проблем, якими повинна займатися психотехніка: професійний підбір («вибір людей, які підходять для конкретної професії»); аналіз трудової діяльності з метою її оптимізації; дослідження психологічних якостей особистості, важливих для конкретної професії [6].

Г. Мюнстенберг вважав, що завданнями навчання дітей і молоді є формування знань, розвиток здібностей та інтересів, які впливають на професійне самовизначення особистості. Учений був упевнений, що найбільший інтерес у школяра викликають ті дисципліни, які відповідають його індивідуальним здібностям і будуть корисними у його «майбутній життєвій кар'єрі». «Життєвою кар'єрою» він називав професійне самовизначення та майбутню професійну діяльність [5, 477, 483].

Провідним центром розвитку психотехніки на початку XX ст. була Німеччина. У 1906 р. при Товаристві експериментальної психології в м. Гамбурзі був організований Інститут прикладної психології, яким з 1906 по 1916 роки керував відомий психолог В. Штерн (1871–1938) [12], а з 1916 по

1923 роки – його учень, психолог і психотехнік О. Ліпман (1880–1933). Саме цей інститут став центром розвитку психотехніки [3, 145]. У 1907 р. В. Штерн і О. Ліпман почали видавати «Журнал прикладної психології» («Zeitschrift fur angewandte Psychologie»), який виходив до 1933 р. Значна увагу у ньому приділялася питанням психотехніки, насамперед професійної придатності та професійного відбору [12]. У 20-ті роки ХХ ст. у Німеччині видавалися журнали «Психотехнічний огляд» та «Індустріальна психотехніка» [3, 146].

О. Ліпман займався розробкою психограм багатьох професій, зокрема юридичної галузі, наприклад професії судді. Термін «психограма» був запропонований В. Штерном і означає систему вимог професії до психологічних і психофізіологічних якостей фахівця, опис психологічних характеристик конкретної професійної діяльності та сукупності психофізіологічних і особистісних якостей працівника, важливих для успішного здійснення професійної діяльності. На початку ХХ ст. психограма розглядалася, насамперед, як набір професійно важливих якостей особистості [12]. О. Ліпман був автором багатьох психологічних методик вивчення різних професій і дослідження професійно-важливих якостей особистості [4].

У кількох німецьких містах були створені психотехнічні лабораторії та інші заклади, що займалися психотехнікою. На початку 1920-х років у Німеччині функціонували понад 500 бюро профконсультування населення. У м. Дрездені психотехнічну лабораторію очолював К. Бюллер. У м. Штутгарті була створена психотехнічна лабораторія під керівництвом Ф. Гізе. У 1922 р. він видавав журнал «Психотехнічний огляд» [3, 145].

Німецький психолог В. Меде (1888–1958) створив і очолив Інститут індустріальної психотехніки. Провідними напрямами його діяльності були освітня діяльність, професійний відбір і професійні консультації, а також науково-дослідна робота. Однією з найбільш популярних тем, дослідженням яких займалися в цьому інституті, було вивчення особистісних рис характеру, які можуть мати позитивний або негативний вплив на професійне самовизначення та професійний розвиток людини. Зокрема, були розроблені тести на виявлення таких особистісних характеристик як мужність, егоїзм, мстивість, хитрість, брехливість, терпеливість, альтруїзм тощо [2, 40].

У німецькій психотехніці існувало два провідні науково-практичні підходи. Перший підхід засновувався на уявленнях про людину як про «машину, що може себе витрачати й відновлювати». Для прихильників цього підходу В. Меде, Г. Шлезінгера основними психотехнічними категоріями були втомлюваність, працездатність. Вони вважали провідним напрямом діяльності психотехніків роботу на виробництві.

Згідно з другим підходом, головною метою психотехніки було визначення придатності людини до певної професії і класифікація особистостей відповідно до цього принципу. Для прихильників цього підходу О. Ліпмана та В. Штерна головним напрямом діяльності психотехніків була профконсультаційна робота в школах.

Ф. Гізе намагався поєднати обидва підходи. У 1927 р. він виділив у якості окремих наукових напрямів об’єктивну і суб’єктивну психотехніку. Суб’єктивна психотехніка об'єднувала практичні завдання, в яких на перший план виступала людина як суб'єкт праці. Цей напрям спирався на теоретичні концепції, що пояснюють індивідуально-психологічні відмінності людей, природу їх свідомості та можливості впливу на свідомість і поведінку людини. Суб’єктивна психотехніка охоплювала професійні консультації, професійний відбір, професійну освіту, методи професійного навчання. Об’єктивна психотехніка вивчала втомлюваність людини, раціоналізацію праці, безпеку праці [3, 146–147].

У 20-ті роки ХХ ст. у всіх країнах Європи та в США в університетах, закладах професійної освіти, наукових лабораторіях, на великих промислових підприємствах створювалися психотехнічні центри. Деякі університети готували фахівців з психотехніки. У багатьох країнах видавалися наукові журнали з психотехніки. З усіх європейських держав саме в Німеччині було видано найбільшу кількість підручників з психотехніки. Про світове визнання психотехніки свідчить те, що у 1920 р. в Женеві відбулася І Міжнародна психотехнічна конференція [2, 40].

Одним із її результатів стало те, що на ній була створена Міжнародна психотехнічна асоціація. Так, представником Німеччини в Міжнародній психотехнічній асоціації став О. Ліпман [4]. Її президентом близько 20 років з 1920 по 1940 роки був швейцарський психолог і педагог Е. Клапаред (1873–1940).

Е. Клапаред був професором Женевського університету. У 1901 р. Е. Клапаред разом зі своїм учителем Т. Флурнуа заснували журнал «Психологічний архів» («Archives de Psychologie»). Його редактором до кінця життя був Е. Клапаред. У ньому він досить часто публікував свої наукові розвідки, зокрема й ті, що безпосередньо стосувалися психотехніки. У 1904 р. Е. Клапаред очолив психологічну лабораторію, створену Т. Флурнуа на факультеті наук Женевського університету. У лабораторії проводилися й психотехнічні дослідження. Е. Клапаред був прихильником педологічних і психотехнічних ідей, тому прагнув, щоб усі вчителі володіли базовими знаннями з медицини, психології, експериментальної педагогіки. У зв’язку з цим 1904 р. науковець відкрив у своїй лабораторії курси для вчителів шкіл і майбутніх педагогів. Він закликав слухачів наслідувати ботаніків, а саме – бути натуралістами щодо дитинства, постійно спостерігаючи за дітьми у природному середовищі, тобто у класі. У 1912 р. Е. Клапаред заснував Школу педагогічних наук (Женевська школа), яка згодом була перетворена на Інститут Жана-Жака Руссо. Цей заклад став інноваційним центром новітніх досліджень та практичних розробок у галузі освіти та різних аспектів дитинства. Згідно із баченням Е. Клапареда Інститут мав чотири функції: 1) школа, яка дозволяє освітянам навчитися нових наукових методів та

співпрацювати, розбудовуючи науку; 2) дослідницький центр для забезпечення прогресу цієї нової науки; 3) інформаційний центр, що збирає, створює та популяризує новітні наукові дослідження; 4) центр пропаганди на користь оновлення освіти [1].

До навчального плану Інститут Жана-Жака Руссо увійшли: експериментальна педагогіка, психологія, основи медицини, біологія, а також нові на той час дисципліни – євгеніка, психоаналіз, психопатологія дитинства, психотехніка тощо. Для вступу до цього освітньо-дослідницького закладу абітурієнти (як і майбутні викладачі) не мусили складати іспитів чи пред'являти дипломи, однак Е. Клапаред і здобувачів освіти, і працівників добирав дуже відповідально та ретельно. Зокрема, шукаючи майбутніх співробітників і студентів, учений застосовував психотехнічний підхід, зокрема особисто відвідав Психологічну лабораторію Сорбонни у Парижі, якою керував А. Біне, досліджуючи питання вимірювання інтелекту особистості [1].

Фахівці Інституту на чолі з Е. Клапаредом зосередилися на педологічних і психотехнічних дослідженнях. Найбільшу увагу вони приділяли вирішенню таких дослідницьких завдань: 1) з'ясування закономірностей розвитку дитини, пов'язаних із функціональною психологією; 2) оцінка здібностей учнів за допомогою арсеналу стандартизованих та спеціально розроблених тестів, винайдення нових підходів до навчання, спрямованих на адаптацію освітнього процесу до потреб дитини; 3) документування освітніх реформ на міжнародному рівні з метою збагачення вітчизняної практики [1].

Особливий науковий інтерес у контексті психотехнічних досліджень Е. Клаперед разом зі своїм учнем, майбутнім видатним психологом Ж. Піаже (1896–1980) виявляли до інтелектуального розвитку дітей. Е. Клаперед розробив періодизацію інтелектуального розвитку дітей, в основу якої було покладено здатність особистості до мислення. Науковець виокремив чотири періоди інтелектуального розвитку дітей: 1) від народження до 2-х років – на цьому етапі у дітей переважає інтерес до зовнішньої сторони речей, а тому інтелектуальний розвиток пов'язаний передусім зі сприйняттям; 2) від 2-х до 3-х років – відбувається розвиток мови, тож пізнавальний інтерес дитини зосереджено на словах та їхніх значеннях; 3) від 3-х до 7-ми років – початок власне інтелектуального розвитку, розвитку мислення, переважають загальні розумові інтереси; 4) від 7-ми до 12-ти років – період формування спеціальних об'єктивних інтересів, коли проявляються індивідуальні особливості, здібності та нахили дитини. Виходячи з цієї періодизації, психотехнічні дослідження особистості дитини, були доцільними, починаючи з 7 років (четвертий період), коли відбувається формування індивідуальних здібностей і спеціальних інтересів [9].

Здійснюючи психотехнічні дослідження, Е. Клаперед вивчав і обдарованість особистості. Науковець вважав, що розвиток здібностей обумовлений спадковими чинниками і виділяв загальну та спеціальну обдарованість. Загальна обдарованість, на його думку, проявляється у дитячому віці та пов'язана з високим рівнем розвитку всіх розумових властивостей дитини. Спеціальну обдарованість він убачав у здатності людини вирішувати нові проблеми, що виникають упродовж життя, тому така обдарованість виявляється переважно у зрілому віці. Це потрібно враховувати при виборі професії та при професійному відборі [9].

Наприклад, у процесі психотехнічних досліджень Е. Клаперед здійснив аналіз значної кількості аварій на морському та залізничному транспорті і прийшов до висновку, що їх причиною була нездатність рульових морського транспорту та машиністів, які страждали від дальтонізму, розрізняти кольори та правильно приймати світлові сигнали. Коли причина була з'ясована, у кандидатів на ці професії стали обстежувати зір на предмет того, чи розрізняють вони кольори [2, 34].

Для вибору майбутньої професії важливим, за твердженням ученого, є й дослідження процесу усвідомлення, тобто контролю свідомістю дій, які виконує людина у кожній конкретній ситуації. Вивчаючи психіку дітей, він ґрунтовно аналізував питання виникнення автоматизму у їхній діяльності. Учений звернув увагу, що дітям простіше зрозуміти відмінність між предметами, ніж збагнути їхні спільні властивості. Це пов'язано з тим, що схожість предметів передбачає здійснення однотипних (автоматизованих) дій, водночас відмінність порушує звичне поводження з ними, викликаючи особливу орієнтувальну реакцію. Тобто, коли навколишнє середовище висуває нові вимоги, знання «перехоплять» психічні процеси і набутий в результаті досвід можна буде використовувати для виконання поставлених завдань та адекватної оцінки того, що потрібно зробити. Такий динамічний підхід до розуміння механізму свідомості та усвідомлення виник внаслідок об'єднання психоаналізу та порівняльної психології. Так було сформовано «закон свідомого розвитку», названий іменем Е. Клапареда [1].

Як зазначалося, з ім'ям Е. Клапареда пов'язана й діяльність Міжнародної психотехнічної асоціації, оскільки він був її очільником. Секретарем цієї організації став французький психолог і педагог, професор Паризького університету Ж.-М. Ляї. У 1955 р. Міжнародна психотехнічна асоціація змінила назву на Міжнародну асоціацію прикладної психології. Під такою назвою вона існує й зараз [11].

Психотехніка на початку XX ст. застосовувалася в різних галузях суспільного життя. Так, під час Першої світової війни професійний відбір за допомогою психотехнічних тестів пройшли 1700 тисяч американських солдат і 40 тисяч офіцерів. У результаті правильного професійного відбору частина людей, які його проходили, була визнана непридатними до військової служби. Це дозволило зменшити кількість людських жертв у війні і, як наслідок, збільшило авторитет психологів і тестувань в американському суспільстві [3, 162].

Подібні психотехнічні дослідження під час Першої світової війни здійснювалися і в Німеччині. Крім цього, психотехнік Г. Шлезінгер брав участь у розробці протезів для військових, які втратили

кінцівки під час бойових дій, для того, щоб у подальшому їм було легше інтегруватися у суспільство і працювати [3, 146].

У 1919 р. в Німеччині було ухвалено закон, згідно з яким, при міністерствах торгівлі, промисловості, сільського господарства, освіти, внутрішніх справ створювалися постійно діючі ради, що займалися питаннями професійної придатності працівників відповідних галузей. До складу цих рад входили психологи, педагоги та представники духовенства [3, 146].

Важливим у питаннях дослідження історії психотехніки є визначення причин її занепаду або трансформації. Це досить просто зробити, коли мова йде про країни, де в 30-ті роки ХХ ст. були встановлені тоталітарні режими (Німеччина, СРСР), тому що в цих країнах психотехніка була заборонена, «репресована». Об'єктивні, науково обґрунтовані психотехнічні дослідження ставали перешкодою для маніпуляцій та ідеологічного контролю з боку держави. Так, після приходу до влади в Німеччині нацистів Інститут прикладної психології був ліквідований, а «Журнал прикладної психології» – заборонений. В. Штерн виїхав до США. О. Ліпман не витримав переслідувань і закінчив життя самогубством [3, 162].

Говорити про занепад психотехніки в США та країнах Західної Європи не варто, оскільки вона продовжувала та продовжує розвиватися під іншими назвами. Можна наголосити тільки на певній трансформації психотехніки. На нашу думку, однією з причин трансформації психотехніки в США та Західній Європі стала така її особливість, порівняно з розвитком психотехніки в Україні, як незначне проникнення в освіту (за винятком діяльності Е. Клапереда). Це звузило її практичне застосування до промисловості, транспорту та інших галузей економіки. Тому психотехніки почасти зосереджувалися не на дослідженнях особистості дитини або молодої людини, а на дослідженнях працівника конкретної галузі та на вивченні психологічних особливостей трудових процесів.

У сучасній науці в Західній Європі та США термін «психотехніка» в історичному та історико-педагогічному значенні як науки про професійний відбір і професійну орієнтацію не використовується. Питання, які у першій третині ХХ ст. розглядалися психотехнікою, вивчаються в межах прикладної психології, психології праці та інших галузей психологічної науки.

Висновки. Отже, у першій третині ХХ ст. у європейських країнах розвивалася психотехніка – галузь, яка поєднувала ідеї психології та педагогіки про організацію та зміст професійного навчання, професійних консультацій, професійної орієнтації, професійного відбору з метою ефективного розвитку суспільного виробництва та найбільшої реалізації особистості у процесі трудової діяльності.

Подальші дослідження можуть бути пов'язані з поглибленням вивчення зарубіжної психотехніки та з розвитком психотехніки в Україні.

References

1. Біографія Едуарда Клапареда. URL: https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/claparede-edouard/biohrafiya/ (дата звернення: 21.04.2024).
   Biohrafiia Eduarda Klapareda [Biography of Eduard Klapared] [in Ukrainian].
2. Коропецька О. М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості: навчальний посібник. Київ : КНТ, 2016. 438 с.
   Koropetska, O. M. (2016). Psykholohichni osnovy profesiinoi oriientatsii ta samorealizatsii osobystosti [Psychological foundations of professional orientation and self-realization]: navchalnyi posibnyk. Kyiv : KNT. . [in Ukrainian].
3. Курек Н. История ликвидации педологии и психотехники. Санкт-Петербург : Алетейя, 2004. 330 с.
   Kurek, N. (2004). Istoryia likvydatsyi pedolohyi i psykhotekhniky [History of the elimination of pedology and psychotechnics]. Sankt-Peterburh : Aleteiia. 2004. [in Russian].
4. Липман О. Психология профессий / пер. с нем. под ред. и с предисл. проф. Л. Г. Оршанского. Петроград: Мысль, 1923. 106 с.
   Lypman, O. (1923). Psykholohyia professyi [Psychology of professions] / per. s nem. pod red. y s predysl. prof. L. H. Orshanskoho. Petrohrad: Mysl. [in Russian].
5. Мюнстенберг Г. Організація навчання. *Мамонтов Я. Хрестоматія сучасних педагогічних течій.* Кн. 2. Харків: Державне видавництво України, 1926. С. 477–486.
   Miunstenberh, H. (1926). Orhanizatsiia navchannia [Organization of training]. *Mamontov Ya. Khrestomatiia suchasnykh pedahohichnykh techii.* Kn. 2. Kharkiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. [in Ukrainian].
6. Мюнстерберг Г. Основы психотехники / перевод с немецкого; под. ред. Б. Н. Северного и Н. М. Экземплярского. Москва: Издательство «Русский книжник», 1924. 151 с.
   Miunsterberh, H. (1924). Osnovy psykhotekhnyky [Fundamentals of psychotechnics] / perevod s nemetskoho; pod. red. B. N. Severnoho y N. M. Эkzempliarskoho. Moskva: Yzdatelstvo «Russkyi knyzhnyk». [in Russian].
7. Платон. Держава. URL: http://izbornyk.org.ua/plato/plat.htm (дата звернення: 10.03.2024).
   Platon. Derzhava [Platon. The State]. [in Ukrainian].
8. Професійна орієнтація / Єгорова Є. В. та ін. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

Profesiina oriientatsiia [Professional orientation] (2014) / Yehorova Ye. ta in. Kirovohrad : Imeks-LTD. [in Ukrainian].

9. Янченко Т. В. Педологія як основа соціального виховання дітей в Україні у 20-ті роки ХХ ст. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.* Серія : психолого-педагогічні науки. 2014. 4. С. 233–239.

   Yanchenko, T. V. (2014). Pedolohiia yak osnova sotsialnoho vykhovannia ditei v Ukraini u 20-ti roky XX st. [Pedology as the basis of social education of children in Ukraine in the 20th of the 20th century]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia*. Seriia : psykholoho-pedahohichni nauky. 4. 233–239. [in Ukrainian].

10. Claperede E. Évolution des interets. Claperede E. Le development mental (11 figures). *Claperede E. Psysologie de l'enfant et pedagogie experimentale.* Paris : Neuhatel, Delachux et Nestle, 1946. P. 200–236. URL : https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Clapar%C3%A9de_E.-%C3%89volution_des_interets.pdf (дата звернення: 21.04.2024). [in French].
11. International Association of Applied Psychology. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Association_of_Applied_Psychology (дата звернення: 23.04.2024). [in English].
12. Lamiell J. T. William Stern (1871–1938): A Brief Introduction to His Life and Works. Lengerich: Pabst, 2010. 172 p. URL: https://web.archive.org/web/20160916101407/http://www.psychologie-aktuell.com/shop/einzelansicht.html?tx_ttproducts_pi1%5BbackPID%5D=79&tx_ttproducts_pi1%5Bproduct%5D=789&cHash=35af3d7861 (дата звернення: 12.04.2024). [in English].

Vasko Valentin

ORCID 0009-0008-1067-4734

Postgraduate student of the Pedagogy and Methods of Teaching History and Social Disciplines Department, T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Chernihiv, Ukraine) E-mail: valentinvasko@gmail.com

DEVELOPMENT OF PSYCHOTECHNICS AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FIELD: HISTORICAL EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES

The purpose of the article *is to analyze the experience of the development of psychotechnics in European countries in the first third of the 20th century with the aim of updating it for modern Ukrainian education.*

Research methodology*. The article is written on the basis of the analysis of the works of foreign scientists devoted to the problems of the development of psychotechnics, namely: the organization and content of professional orientation, professional selection and professional training. The article also analyzes the works of modern scientists related to the development of psychotechnics in foreign countries. In the research process such general scientific methods as analysis, synthesis, comparison, and generalization were used. We also used methods of historical-pedagogical research: historical-comparative, chronological, historical-structural, constructive-genetic.*

Scientific novelty. *The research for the first time analyzed and summarized the historical and pedagogical experience of the development of psychotechnics as a psychological and pedagogical field in foreign countries in the first third of the 20th century.*

Conclusions. *So, in the first third of the 20th century in European countries psychotechnics developed. Psychotechnics is a field that combined the ideas of psychology and pedagogy about the organization and content of professional training, professional consultations, professional orientation, professional selection with the aim of effective development of social production and the greatest realization of the individual in the process of work.*

Further research may be related to deepening the study of foreign psychotechnics and the development of psychotechnics in Ukraine.

Keywords: *psychotechnics, pedagogy, psychology, professional orientation, professional selection.*

Стаття надійшла до редакції 24.06.2024

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор ***Янченко Т. В.***